

[DOI:10.26104/NNTIK.2023.40.35.041](https://doi.org/10.26104/NNTIK.2023.40.35.041)

Жумабай уулу М.

**АЯЛДАРДЫ ҮЙ-БҮЛӨЛҮК ЗОМБУЛУКТАН КОРГОО БОЮНЧА
МЫЙЗАМДАРДЫ ӨРКҮНДӨТҮҮ МАСЕЛЕЛЕРИ**

Жумабай уулу М.

**ВОПРОСЫ СОВЕРШЕНСТВОВАНИЯ ЗАКОНОДАТЕЛЬСТВА
ПО ЗАЩИТЕ ЖЕНЩИН ОТ СЕМЕЙНОГО НАСИЛИЯ**

Zhumabay uulu M.

**ISSUES OF IMPROVING LEGISLATION ON THE PROTECTION
OF WOMEN FROM DOMESTIC VIOLENCE**

УДК: 343.6

Бул эмгекте аялдарды үй-бүлөлүк зомбулуктан коргоонун теориялык жана укуктук аспектилери изилдөөнүн предмети болуп саналат. Изилдөөнүн максаты – аялдарды зомбулуктан коргоо боюнча мыйзамдарды талдоо, аялдарды үй-бүлөлүк зомбулуктан коргоого багытталган мыйзамдарды мындан ары өркүндөтүү зарылчылыгы. Алынган натыйжалардын маанилүүлүгү зордук-зомбулукка кабылган адамдарды коргоо механизмдерин аныктоодо, «үй-бүлөлүк зомбулук» түшүнүгүн кеңейтүүдө жана үй-бүлөлүк зомбулуктан сактоого жана коргоого катышкан субъекттердин координациясын жана өз ара аракеттенүүсүн камсыз кылуучу органдын милдеттерин аныктайт. Алынган натыйжалардын практикалык мааниси – үй-бүлөлүк зомбулукка каршы чара көрүүнүн сунушталган механизмин ишке ашыруу үй-бүлөлүк зомбулукка күнөөлүүлөрдү жоопкерчиликке тартууга кыйла натыйжалуу мүмкүндүк берет, анткени сунушталып жаткан механизм колдонуудагы процессуалдык мыйзамдарга так дал келет жана кылмыш жазага адамга таасир этүү чараларды жана чектөөлөрдү камтыйт. Алынган натыйжалар юридикалык окуу жайлардын окуу процессинде жана илимий изилдөөлөрдү жүргүзүүдө да колдонулушу мүмкүн.

Негизги сөздөр: зомбулук, үй-бүлөлүк зомбулук, аялдарды коргоо, алдын алуу, зомбулуктан коргоо.

В данной работе предметом исследования являются теоретические и правовые аспекты защиты женщин от семейного насилия. Целью исследования является анализ законодательства о защите женщин от насилия, необходимость дальнейшего совершенствования законодательства, направленного на защиту женщин от семейного насилия. Важность полученных результатов заключается в определении механизмов защиты лиц, пострадавших от насилия, расширении понятия «семейное насилие», определении обязанности органа, ответственного за координацию и взаимодействие субъектов, задействованных в охране и защите от семейного насилия. Практическая значимость полученных результатов заключается в том, что внедрение предложенного механизма реагирования на семейное насилие позволит более эффективно привлекать к ответственности лиц, виновных в совершении семейного насилия, поскольку предлагаемый механизм четко вписывается в существующее процессуальное законодательство и содержит меры воздействия и ограничения, налагаемые на виновное лицо. Полученные результаты также могут быть использованы в учебном процессе юридических вузов, при проведении научных исследований.

Ключевые слова: насилие, семейное насилие, защита женщин, профилактика, защита от насилия.

In this work, the subject of research is the theoretical and legal aspects of protecting women from domestic violence. The purpose of the study is to analyze legislation on the protection of women from violence, the need to further improve legislation aimed at protecting women from domestic violence. The importance of the results obtained lies in determining the mechanisms for protecting persons affected by violence, expanding the concept of “family violence”, and determining the responsibilities of the body responsible for the coordination and interaction of entities involved in the protection and protection from family violence. The practical significance of the results obtained is that the implementation of the proposed mechanism for responding to family violence will make it possible to more effectively bring to justice those responsible for committing family violence, since the proposed mechanism clearly fits into the existing procedural legislation and contains measures of influence and restrictions imposed on the perpetrator. The results obtained can also be used in the educational process of law schools and when conducting scientific research.

Key words: violence, family violence, protection of women, prevention, protection from violence.

Азыркы мезгилде үй-бүлөлүк зомбулуктан коргоо маселелеринде мыйзамдарды өркүндөтүү чоң мааниге ээ. Белгилүү болгондой, үй-бүлөлүк зомбулук ар кандай коомдо кеңири таралган көйгөй болуп саналат, анын курмандыктары көпчүлүк учурда социалдык жактан аялуу үй-бүлө мүчөлөрү болуп саналат, бирок ошол эле учурда мындай укук бузуулар тышкы кийлигишүү жана мамлекеттик жөнгө салуу үчүн оор бойдон калууда [1]. Дүйнөлүк жана улуттук тажрыйба көрсөткөндөй, үй-бүлөлүк зомбулук кырдаалында кылмыш жана административдик чаралар натыйжасыз, анткени кылмышкер менен жабырлануучу бири-бирине жакын болгондуктан, жабырлануучу тарап, эреже катары, жазалоо чараларын колдонууну каалабайт [2]. Ушуга байланыштуу үй-бүлөлүк зомбулук көйгөйү менен иштөө үчүн, анын ичинде мындай көрүнүштүн алдын алуу жана болтурбоо үчүн түрдүү түзүмдөрдүн өз ара аракеттенүү системасын түзүүгө багытталган атайын мыйзам зарыл [3].

Белгилей кетсек, Кыргыз Республикасынын аялдар кыймылынын активисттеринин демилгеси менен БУУнун моделдик мыйзамдарынын негизинде «Үй-бүлөлүк зомбулуктан социалдык-укуктук коргоо жөнүндө» Кыргыз Республикасынын Мыйзамы иштелип

чыгып, кабыл алынган, анын максаты – үй-бүлө мүчөлөрүнүн өмүрүн жана ден соолугун зордук-зомбулуктан коргоонун социалдык-укуктук системасын түзүү [4] жана адам укуктарынын эл аралык стандарттарын урматтоого негизделген үй-бүлөлүк зомбулуктан аман калгандарды коргоо [5]. Мыйзам үй-бүлөлүк зомбулуктан жапа чеккендерди коргоону камсыз кылуучу мамлекеттик органдардын жана башка субъекттердин компетенциясын аныктаган. Жеке үй-бүлөдөгү зомбулукка бөгөт коюу жана анын андан ары алдын алуу, ошондой эле үй-бүлөлүк зомбулук жасаган адамга карата айрым чараларды колдонуу максатында бул мыйзамга убактылуу жана соттук коргоо ордерлери сыяктуу жаңы механизм киргизилген.

Бул мыйзамдын укук колдонуу практикасын изилдөө мындай атайын мыйзамдын кабыл алынышы, биринчи кезекте, бул көйгөйдүн актуалдуулугун, өзгөчө мамлекеттик жана муниципалдык кызматкерлердин арасында талаш-тартыш жаратпай башташына өбөлгө түзгөнүн аныктады жана үй-бүлөлүк зомбулук жеке көйгөйдөн ачык коомдук талкуунун деңгээлине өттү. Экинчиден, бул мыйзамдын субъекттери, негизинен укук коргоо органдары, анын нормаларын аткаруу боюнча чараларды көрө башташты. Бирок муну менен алар бир катар кыйынчылыктарды, анын ичинде системалык жана процессуалдык мүнөздөгү кыйынчылыктарды башынан өткөрүштү.

Ошону менен бирге, ички иштер органдары тарабынан үй-бүлөлүк зомбулук жасаган адамга таасир этүүнүн кошумча психологиялык куралы катары кызмат кылган убактылуу коргоо ордерлеринин чыгышы жакшы натыйжаларды берүүдө. Алсак, 2009-жылдан бери ички иштер органдары тарабынан жүз миңге жакын убактылуу коргоо ордери берилген. Ошол эле учурда, 2022-жылы эле ички иштер органдары тарабынан 9880 үй-бүлөлүк зомбулук фактысы катталып, 8725ке жакын убактылуу коргоо ордери берилген [6].

Ошентип, «Үй-бүлөлүк зомбулуктан социалдык-укуктук коргоо жөнүндө» мыйзамдын аткарылышынын он жылдык ишине баа берүү менен бирге, ошондой эле анын жоболорун талдоо үй-бүлөлүк зомбулуктан жапа чеккен адамдарды коргоонун натыйжалуу механизмдин иштеп чыгуу үчүн анын нормаларын кайра карап чыгуу зарыл деген тыянакка алып келди.

Сунуш кылынган түзөтүүлөрдүн мүнөзү Мыйзамдын түзүмүн жана мазмунун өзгөрткөндүктөн, ошондой эле зомбулуктан жапа чеккен адамдарды коргоонун киргизилген механизмдерин кайра карап чыккандыктан, «Үй-бүлөлүк зомбулуктан сактоо жана коргоо жөнүндө» жаңы мыйзамды иштеп чыгуу чечими кабыл алынган [7], Зордук-зомбулук мыйзамдын принциптерин тактаган, колдонулган терминдерди кайра карап чыккан, «Үй-бүлөлүк зомбулук» түшүнүгүн кеңейтет, ага экономикалык зомбулукту да, ошондой эле үй-бүлөлүк зомбулук жасоо коркунучун да

кошуу сунушталган. Жаңы мыйзам мыйзамды ишке ашыруу субъекттеринин чөйрөсүн кеңейтет, үй-бүлөлүк зомбулуктан сактоого жана коргоого катышкан субъекттердин координациясын жана өз ара аракеттенүүсүн камсыз кылуучу органдын милдеттерин аныктайт, мамлекеттик органдардын жана жергиликтүү өз алдынча башкаруу органдарынын милдеттери жана жоопкерчиликтери чектелет, коргоо ордерин берүү жөнүндө арыз менен ички иштер органдарына, ошондой эле сотко кайрылууга укугу бар адамдар аныкталат, зомбулук жасаган адамга белгилүү чектөөлөрдү коюу боюнча талаптар, үй-бүлөлүк зомбулук фактылары боюнча маалымат берүүгө милдеттүү субъекттер аныкталат.

Жаңы мыйзамда үй-бүлө мүчөлөрү деген түшүнүк үй-бүлө мыйзамдарына ылайык келтирилип, иш жүзүндө никелик мамиледе турган адамдар; майыпты же жашы жете элек багуучусун, ал эми түздөн-түз майыпты же жашы жете элек багуусун өзү багуучу адам; жубайлардын ата-энелери; башка чогуу жашаган туугандар да тең статустагы адамдар катары эсептелинет.

Ички иштер органдары тарабынан берилген убактылуу коргоо ордерлеринин оң таасирин жана соттук коргоо ордерлерин берүү практикасынын чектелгендигин эске алуу менен, жаңы мыйзамда үй-бүлөлүк зомбулук фактылары боюнча ички иштер органдары тарабынан чыгарылуучу бирдиктүү коргоо ордери сөзсүз түрдө каралган. Ошол эле учурда коргоо ордеринин шарттары, аны берүү тартиби, колдонуу мөөнөтү кайра каралып, аны берүү механизми белгиленип, кимдин арызы боюнча чыгарылууга тийиш болгон субъекттердин чөйрөсү кеңейтилген.

Жаңы мыйзамда үй-бүлөлүк зомбулукка күнөөлүү адамдарга бир катар чектөөлөрдү коюу талаптары менен соттук териштирүүнүн жүрүшүндө сот органдарына кайрылууга укугу бар адамдардын чөйрөсүн белгилөө менен соттук коргоо ордерин алып салуу сунушталууда. Ошентип, атап айтканда, мындай талаптарга төмөнкүлөрдү киргизүү сунушталып жатат: үй-бүлөлүк зомбулук жасаган адамдын бул турак жай кимге таандык экендигине карабастан, жашаган жеринен чыгып кетүү талабы; жашы жете элек балдар менен түз же кыйыр байланышка барбоого; Кыргыз Республикасынын чегинен тышкары жүрүүгө болбойт; үй-бүлөлүк зомбулук жасаган адамга карата түзөтүү программасынан өтүүгө, жасалган үй-бүлөлүк зомбулук жөнүндө маалыматты үй-бүлөлүк зомбулук жасаган адамдын иштеген жерине жөнөтүүгө, курал-жаракты алууга тыюу салууга. Мындай чектөөлөрдүн мөөнөтү сот тарабынан аныкталышы керек.

Мыйзамдын жоболорун өркүндөтүү боюнча иштердин жүрүшүндө башка өлкөлөрдүн мыйзамдары жана жакшы тажрыйбалары изилденген жана эске алынган [8]. Ошентип, үй-бүлөлүк зомбулуктун алдын алуу жана ыйгарым укуктуу орган, үй-бүлөлүк

зомбулуктан коргоо жана коргоо боюнча адистештирилген социалдык мекемелер жөнүндө жоболор, укуктук жана социалдык жардам көрсөтүүнүн стандарттарын иштеп чыгуу боюнча милдеттер Казакстандын, Грузиянын, Украина жана Молдова Республикасынын тажрыйбасынын негизинде иштелип чыккан.

Үй-бүлөдөгү зомбулукка жооп кайтаруунун сунушталып жаткан механизмдин ишке киргизүү үй-бүлөлүк зомбулукка күнөөлүү адамдарды жоопкерчиликке тартууну натыйжалуураак жүргүзүүгө мүмкүндүк берет, анткени сунушталып жаткан механизм колдонуудагы процессуалдык мыйзамдарга так дал келет жана кылмышкерге карата таасир этүү чараларды жана чектөөлөрдү камтыйт [9]. Үй-бүлөлүк зомбулуктан коргоо жана коргоо субъекттеринин өз ара аракеттенүүсү жакшырат, үй-бүлөлүк зомбулуктун алдын алуу жана макулдашылган аракеттердин натыйжалуулугу жогорулайт деп күтүлүүдө.

Сунушталган мыйзам аны ишке ашыруунун субъекттерин үй-бүлөлүк зомбулуктун алдын алууда [10] өз кызматкерлеринин потенциалын үзгүлтүксүз жогорулатууга жана жабыр тарткандарга жардам көрсөтүүгө жана калк арасында түшүндүрүү иштерин жүргүзүүгө, ошол эле учурда аялдарга карата басмырлоону жоюу боюнча эл аралык талаптарга жооп берген үй-бүлөлүк зомбулук маселелерин чагылдыруу үчүн эфирдик убакытты жана басма аянттын камсыздай турган ММКнын да милдети болуп саналат.

Маалыматтарды чогултууну жакшыртуу да көңүл бурууну талап кылат. Республика боюнча бардык фактылар боюнча жалпы маалыматтар жок, колдо болгон маалыматтар чачыранды. Алсак, саламаттыкты сактоо мекемелеринде зордук-зомбулуктан жабыркагандар, ички иштер органдарына – түшкөн чалуулар боюнча, кризистик борборлордо жана аксакалдар соттору – кайрылуулар боюнча маалыматтар бири-биринен айырмаланып турат. Буга байланыштуу маалыматтарды чогултуу системасын жакшыртуу зарыл. Бирок расмий статистиканын маалыматтары да жетишсиз, анткени маселе тымызын. Улуттук сурамжылоо жүргүзүү зарыл. Статистикалык маалыматтар иштин чыныгы абалын чагылдырбайт. Ошол эле учурда зомбулуктун курмандыктарына жардам көрсөтүү системасы да өркүндөтүлүшү керек. Милиция чакыргандан кийин укук коргоо кызматкерлери окуя болгон жерге барышат, алар же убактылуу коргоо ордерлерин беришет же айып пул салышат. Өмүргө коркунуч жаралган учурда кылмыш иши козголот. Ал эми жабырлануучуга жардам координациялануусу керек.

Зордук-зомбулукка кабылган адамга жергилик-

түү өз алдынча башкаруу органдары, социалдык коргоо органдары, кризистик борборлор жана саламаттыкты сактоо мекемелери тарабынан жардам берилүүсү зарыл. Азыр маселе мындай жолдомо механизмин кантип иштеп чыгуу жана зомбулуктун курмандыгы, көбүнчө аялдар, кары-картандар жана балдар ала турган кызматтардын стандартын кантип иштеп чыгууда турат.

Ошентип, мыйзамдарды андан ары өркүндөтүү ички иштер органдары тарабынан чыгарылган убактылуу коргоо ордерлеринин оң натыйжасын жана соттук коргоо ордерлерин чыгаруунун чектелген практикасын эске алууга багытталган, ички иштер органдары тарабынан чыгарылуучу үй-бүлөлүк зомбулук фактылары боюнча сөзсүз түрдө бирдиктүү коргоо ордерин караштырат. Коргоо ордерин берүүнүн шарттарына жана тартибине, аны берүү механизминде киргизилген жаңылыктар үй-бүлөлүк зомбулуктун алдын алууга багытталгандай.

Адабияттар:

1. Насилие дома и в семье. – М., 2008. - С. 19.
2. Пособие для разработки законодательства по вопросам насилия в отношении женщин. [Электронный ресурс] – Режим доступа: // [https://www.un.org/womenwatch/daw/vaw/handbook/Handbook\(Russian\).pdf](https://www.un.org/womenwatch/daw/vaw/handbook/Handbook(Russian).pdf)
3. Абдикерим кызы Г. Теоретические аспекты основных направлений развития адвокатуры Кыргызской Республики // Известия Иссек-Кульского форума бухгалтеров и аудиторов стран Центральной Азии. 2020. № 2 (29). С. 204-210.
4. Закон Кыргызской Республики «О социально-правовой защите от насилия в семье» от 25 марта 2003 года. [Эл.ресурс] – Режим доступа: // <http://cbd.minjust.gov.kg/act/view/ru-ru/1186>
5. Ликвидация насилия в отношении женщин. [Электронный ресурс] – Режим доступа: // <https://eca.unwomen.org/ru/where-we-are/serbia/ending-violence-against-women>
6. Кыргыз Республикасынын Ички иштер министрлигинин маалыматы. [Электронный ресурс]. Режим доступа: // <https://mvd.gov.kg/>
7. Закон Кыргызской Республики «Об охране и защите от семейного насилия» от 27 апреля 2017 года. [Электронный ресурс] – Режим доступа: https://base.spinform.ru/show_doc.fwx?rgn=96641
8. Djorobekova A.M., Khamzin A.Sh., Boretskiy A.V., Fayziev Sh.F. Labour migration and forced labour in the context of economic integration: new challenges and realities: statement of the problem. // Вестник Инновационного Евразийского университета. 2020. № 4 (80). С. 56-61.
9. Шевченко А.В., Джоробеков Т.М. О причинах ошибок в уголовном судопроизводстве. // Theoretical & Applied Science. 2023. №7 (123). С. 112-115.
10. Джоробекова А.М. К вопросу о совершенствовании организационной работы субъектов профилактики преступлений несовершеннолетних. // Известия вузов Кыргызстана. 2009. № 7. С. 229-231.